

Boček, Vít

[Kelih, Emmerich; Fuchsbauer, Jürgen; Newerkla, Stefan Michael (Hrsg.).
Lehnwörter im Slawischen: Empirische und crosslinguistische
Per-spektiven]

Linguistica Brunensia. 2016, vol. 64, iss. 2, pp. 117-119

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136184>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Emmerich Kelih – Jürgen Fuchsbauer – Stefan Michael Newerkla, eds.

Lehnwörter im Slawischen. Empirische und crosslinguistische Perspektiven.

Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015. 262 s. Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte. Studien zur Slawistik und Germanistik, Band 6.

ISBN 978-3-631-65994-6.

Sborník obsahuje devět příspěvků, které v mluvené podobě zazněly na stejnojmenném mezinárodním workshopu, jenž se konal v září roku 2014 na vídeňském ústavu slavistiky. O konkrétním zaměření jednotlivých studií dostatečně vypovídají jejich názvy. Vedle nezbytného úvodu editorů (s. 7–14) obsahuje sborník následující příspěvky: Kelih, Emmerich: Probleme der empirischen Lehnwortforschung: Lehnwörter im Basiswortschatz (Slowenisch) und ein frequenzbasierter Ansatz (Kroatisch), s. 15–46; Newerkla, Stefan Michael: Kernproblembe- reiche der Lehnwortforschung anhand von Beispielen aus dem Kontaktbereich Deutsch, Tschechisch und Slowakisch, s. 47–69; Krebs-Garić, Catharina Stamata: Lehn- und Erbwortschatz des Kroatischen in der semantisch-lexikalischen Gruppe „Religion und Glaube“ im Lichte von Etymologie und Empirie, s. 71–135; Pronk-Tiethoff, Saskia: The Methodology of the *Loanword Typology Project*: Opportunities for the Investigation of Loanwords in Slavic, s. 137–148; Engelberg, Stefan – Meyer, Peter: Das *Lehnwortportal Deutsch* als kontaktlinguistisches Forschungsinstrument, s. 149–170; Fuchsbauer, Jürgen: Gräzisierung versus Sprachpurismus – Zum Fremdgut im Wortschatz des bulgarischen Kirchenslawisch des 14. Jahrhunderts, s. 171–182; Kuperdyjev, Alexander: Ottoman language heritage in Macedonian: Un colosse aux pieds d'argile?, s. 183–210; Sonnenhauser, Barbara: Borrowing in context: a pragmatic perspective on Turkisms in pre-standardised Balkan Slavic, s. 211–236; von Waldenfels, Ruprecht: Inner-Slavic contact from a corpus driven perspective, s. 237–262. Centrálním tématem setkání byla slavistická recepce zatím asi nejambicióznějšího projektu zaměřeného na výzkum lexikálních výpůjček v různých jazycích světa, tzv. Loanword Typology Project, jehož hlavním výstupem je obsáhlá kolektivní monografie HASPELMATH – TADMOR (2009) a který dodnes – v poněkud hibernovaném stavu – žije na webu <http://wold.clld.org/>. Protože v tomto časopise o projektu dostatečně referoval VYKYPĚL (2011, 360–361), zopakujme jen základní fakta. Výzkum byl zaměřen na různou míru přenositelnosti lexikálních jednotek podle jejich příslušnosti k různě – zejména sémanticky (24 tříd), ale i formálně – vymezeným třídám. Pracovalo se s 1460 předem stanovenými významy a zjišťovalo se, zda jednotlivé lexémy nesoucí tyto významy jsou ve vybraných 41 jazycích světa přejaté či domácí. Určoval se pak zejména procentuální podíl výpůjček v jednotlivých třídách. Z celé této sumy jazykových dat byl nakonec abstrahován stočlenný seznam základní slovní zásoby, jakýchsi nejstabilnějších významů, tedy těch, které jsou nejvíce rezistentní vůči přejímání (tzv. Leipzig-Jakarta list). Recenzovaný svazek se pokouší přispět ke zmíněnému projektu jednak po empirické stránce, snesením nových dat ze slovanských jazyků (jediným slavistickým příspěvkem v projektu totiž bylo pojednání o přejímkách v dolní lužické srbštině – BARTELS 2009), jednak po stránce teoretické, a to diskusí nad některými jeho konkrétními metodologickými postupy a principy

a případně pokusem o jejich úpravu či doplnění. Hlavní přínos sborníku tkví právě v tomto druhém aspektu. Různé připomínky k projektu se sice objevily už v recenzích (srov. VYKYPĚL 2011; GARDANI 2011; RACHILINA – RYŽOVA 2011; MATRAS 2012) či dílčích příspěvcích (BOČEK 2013), ale recenzovaný sborník je, pokud je mi známo, jediným rozsáhlejší pokusem o takovou zpětnou vazbu. Někteří autoři se přitom opírají o svá monografická zpracování vybrané vrstvy přejímek ve slovanských jazycích, a svoje zkoumání tak zařazují do kontextu „typologie výpůjček“ spíše ex post (Newerkla v případě německých výpůjček v češtině a slovenštině, Pronk-Tiethoffová u germánských výpůjček v praslovanštině), jiní tak činí při rozvíjení nového výzkumného tématu (Keliha, Krebs-Garićová, Engelberg a Meyer, Sonnenhauserová, von Waldenfels). Text Kuperdyaeuvův má ke zmíněnému projektu vztah volnější, vyrovnává se spíše s tím, jak je přenositelnost jazykových elementů tematizována v jiných teoriích kontaktní lingvistiky, konkrétně u Thomasonové a u Matrase. V příspěvku Fuchsbauerově pak souvislost s dnešními kontaktologickými přístupy úplně chybí. Pokud jde o jednotlivá upřesnění či navrhované úpravy modelu zavedeného Haspelmathem a Tadmorem, zmínit je třeba především otázku určité arbitrárnosti v konstruování sémantických tříd i v konstruování celkového seznamu zkoumaných významů. Ta je zjevná a sotvakdy odstranitelná, vymezené třídy se zčásti překrývají, jeden a týž význam lze řadit do více skupin, slova z jednotlivých jazyků nejsou po významové stránce zcela ekvivalentní a podobně. Ve sborníku se v tomto ohledu například upozorňuje na nedořešenou problematiku synonymie (k určitému konkrétnímu významu lze přiřadit jak výpůjčku, tak i slovo domácí, viz k tomu u Krebs-Garićové), či se navrhuje práce se zcela jinak zkonstruovaným seznamem základních významů (u Keliha). Výrazným tématem hodným dalších úvah je také návrh zohledňovat nejen „čisté“ (materiální) výpůjčky, ale i kalky (opět u Krebs-Garićové a také u Pronk-Tiethoffové). Jiným důležitým přínosem je odhalení i výraznějších rozdílů v práci jednotlivých autorů na projektu typologie výpůjček: Pronk-Tiethoffová například upozorňuje na odlišný přístup k dataci zkoumaných slov v případě kapitoly dolnolužické (BARTELS 2009; datace podle předpokládané doby přejetí, u řady dolnolužických slov tedy i datace praslovanská) a kapitoly nizozemské (VAN DER SIJS 2009; datace až podle prvního dokladu slova v nizozemštině); při práci s publikovanou databází je tedy zapotřebí opatrnost, neboť jednotlivé sady přejímek nejsou charakterizovány zcela jednotným způsobem. Obecně je možno říci, že autoři jednotlivých příspěvků recenzovaného sborníku jsou zajedno v tom, že při výzkumu přejatých slov je třeba více zohledňovat specifika jednotlivých kontaktních situací, tj. kontext přejetí i následného fungování přejatých slov v přijímajícím jazyce. Takový přístup můžeme nazvat filologickým (větší důraz na práci s texty, dobře patrný například u Sonnenhauserové, v modernější podobě na práci s korpusy, manifestovaný zejména u von Waldenfelse) v protikladu k přístupu čistě lingvistickému, který se ovšem pochopitelně zvyrazňuje tím víc, čím obecnějších parametrů výzkum výpůjček nabývá (a to je právě příklad projektu *Loanword Typology*). Celkově se zdá, že autoři příspěvků z recenzovaného sborníku se více zajímají o (v průběhu výzkumu nutně prvotní) problém třídění výpůjček do sémantických skupin než o (následnou) otázku rozdílné přejímatelnosti/přenositelnosti (*borrowability*) těchto skupin. Z řečeného je v každém případě zjevné, že o sborník by se měli zajímat nejen slavisté, ale především obecní kontaktologové.

LITERATURA

- BARTELS, Hauke. 2009. Loanwords in Lower Sorbian, a Slavic language of Germany. In: HASPELMATH – TADMOR 2009, s. 304–323.
- BOČEK, Vít. 2013. Etymology and language contact studies: Some notes on mutual relationships. In: VYKYPĚL, Bohumil – BOČEK, Vít, eds. *Etymology: An Old Discipline in New Contexts*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 13–21.
- GARDANI, Francesco. 2011. Recenze: HASPELMATH, Martin – TADMOR, Uri 2009. *Folia Linguistica* 45, s. 215–221.
- HASPELMATH, Martin – TADMOR, Uri, eds. 2009. *Loanwords in the World's Languages: A comparative handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- MATRAS, Yaron. 2012. Recenze: HASPELMATH – TADMOR 2009. *Language* 88, s. 647–652.
- RACHILINA, Jekaterina V. – RYŽOVA, Daria A. 2011. Recenze: HASPELMATH – TADMOR 2009. *Voprosy jazykoznanija* 2011, č. 6, s. 126–133.
- VAN DER SIJS, Nicoline. 2009. Loanwords in Dutch. In: HASPELMATH – TADMOR 2009, s. 338–359.
- VYKYPĚL, Bohumil. 2011. Tři nové svazky o jazykovém kontaktu a ještě jeden navíc čili perpetuum mobile contactologicum. *Linguistica Brunensia* 59, s. 357–362.

Poděkování: Text vznikl za podpory grantu Grantové agentury České republiky č. 13-17435S.

Vít Boček

Institute of the Czech Language of the AS CR, v. v. i.

Department of Etymology

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vitbocek@gmail.com